

TÜRK HUKUKUNA GÖRE YABANCI BANKALAR

Prof. Dr. Ünal TEKİNALP*

Türkiye'de yabancı bankalar yüzyılı aşan bir geçmişe sahiptirler. Bu uzun geçmiş içinde «yabancı banka» çeşitli şekillerde ülkemizde faaliyette bulunduğu için, hangi bankaların hukuken yabancı olarak nitelendirilecekleri hususu tartışılması ve açıklığa kavuşturulması gerekli bir sorun oluşturmuştur. Çünkü, gerek günlük konuşmalarda gerek bazı yazılarda, içinde her hangi bir yabancılık unsuru bulunan meselâ, kurucuları veya paysahipleri yabancı tabiiyet taşıyan, hatta Osmanlı tabiiyetinde, fakat gayrimüslim olan, her bankanın yabancı banka olarak ifade edildiği veya nitelendirildiği gözlenmektedir. Oysa, böyle bir nitelendirme «yabancı» sayılan bir çok banka için doğru değildir.

Yabancı banka kavramını hukuki açıdan tanımlamak için Türk bankacılığı ve banka hukuku tarihinde önemli bir yer tutan yabancı unsurlu bankaları gruplandırmak ve bunlar içinde hukuken yabancı olan bankayı belirlemede zorunluluk vardır.

I. Kavramlar

1. Yabancı Banka

Türkiye'de ilk banka olarak kabul edilen, Alléon ile Th. Baltazzi adlı iki Galata bankeri tarafından 1847'de kurulan İstanbul Bankası (Banque de Constantinople)ndan itibaren faaliyete geçen bankalardan bir çoğu «Osmanlı» idi. Bunlar bir Padişah fermanı ile kuruluyor ve çoğu kez de 1850 tarihli Kanunname-î Ticaret'de düzenlenen komandit ya da anonim (tesmiyesiz) şirket türünü tercih ediyorlardı. Bazılarını ise şirket olarak nitelemek veya hukuki yapı itibariyle her hangi bir türün içine sokmak mümkün değildi. Meselâ, anılan İstanbul Bankası'nın sermayesi de yoktu, sadece keşide ettiği poliçelerin Londra ve Paris para-kredi piyasalarında, kabul evleri veya merchant bank'lar tarafından kabulünü gerçekleştirerek Devlete ödünç sağlamak işlemi ile meşgul olu-

(*) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Kara Ticareti Hukuku Öğretim Üyesi.

yordu¹. Başka bir deyişle, banka yapısı ve kimliğine sahip bulunmayan bu banka kabul kredisi ile iştigal ediyor ve Devletin sınırlı da olsa mâli acentası olarak çalışıyordu. Osmanlı İmparatorluğu'nun ödemelerini tatil ettiği 1875, hatta Duyûn-û Umumîye'nin kurulduğu 1882 tarihine kadar ortaya çıkan gâh batan gâh Osmanlı Bankası veya başka bir banka tarafından devir alınan bankalar işte böyle Devlete avans veren kurumlardı. Bu grubu içine giren bankaların en büyük özelliği paysahiplerinin veya ortaklarının Galata bankerleri ile İngiliz, Fransız, Alman, Avusturya gibi bir yabancı mâli grup tarafından oluşması ve sermayelerinin yabancı para ile konulmuş bulunmasıdır. Her iki unsur da hem kuruluş kanunu hem yönetim hem de faaliyet merkezi ölçütlerine göre «Osmanlı» olan bu bankaları hukuken yabancılaştırmaya yetmemektedir. Her iki yabancı unsur da bankanın yaptığı işlemin niteliğinin sonucudur. Çünkü, Devlete yabancı para ile ödünç verebilmek için bir yabancı malî gruba ve yabancı para ile konulan sermayeye gereklilik vardır. Söz konusu gruba giren bankalar için şu örnekleri sıralayabiliriz: Şirket-î Umûmîye-î Osmanî (1864), Şirket-î Malîye-î Osmanî (1865) İtibar-ı Umûmî-î Osmanî Bankası (1869), Kambiyo ve Esham Şirketi Osmanîyesi (1872)².

İkinci bir grup ise yabancı bankaların Türkiye şubelerinden meydana gelmektedir. Bu grup özellikle 1875 den sonra gelişmiş ve günümüze kadar devam etmiştir. Kendine özgü yapısına ve bir «Osmanlı» bankası olarak kurulmuş bulunmasına rağmen Bank-ı Osmanî-i Şâhâne de bu ikinci grup içinde yer alır. 1856 yılında İngiltere kralı'nın fermanı ile merkezi Londra'da, işlem merkezi İstanbul'da olmak ve —Mısır müstasna— İmparatorluğun her yerinde şube açmak üzere kurulan bu banka, bünyesine Fransız sermayesini de aldıktan sonra 1863 yılında hükümetle imtiyaz sözleşmesi imzalayarak bir merkez bankası gibi çalışma hakkını ve Bank-ı Osmanî-i Şâhâne unvanını almıştır. Biri Paris'te diğeri Londra'da çalışan iki yönetim komitesi ve Paris'te toplanan bir genel kurulu ile tâbiyet sorununda özellikler gösteren bu banka Türkiye'de, bir merkez şubesi etrafında toplanmış şubeler topluluğu görünümündeydi. Bank-ı Osmanî-i Şâhâne bir açıdan yabancı bir bankanın Türkiye şubesi, diğer bir açıdan ise İngiltere'den sonra bir kere de Osmanlı İmparatorluğu'nda kurulmuş adeta bağımsız bir bankaydı. Çünkü, padişah fermanı, şube açılması hakkında değil bankanın kurulmasına dairdi ve unvanı⁵ Fransa ve İngiltere'deki unvanından farklıydı. Diğer

1) Hazım Atıf KUYUCAK, Para ve Banka, C. II: Bankacılık, İkinci Bası, İstanbul 1948, s. 153.

2) KUYUCAK, s. 155 vd.

yandan, bu banka yönetim merkezinde hemen hemen hiç faaliyet göstermemekte ve tabiiyet yönünden faaliyet merkezi ölçütüne hak verecek şekilde faaliyetini İmparatorlukta toplamış bulunmaktaydı³. Şunu da ifade edeyim ki, Osmanlı Bankasının kendisine özgü yapısı yakın zamana kadar varlığını sürdürmüştür.

Türkiye'de şube açarak faaliyet gösteren yabancı bankaların sayısı Osmanlı İmparatorluğu döneminde bir hayli fazladır ve bunların çoğunluğunu da sadece Türkiye'de şube açmak, faaliyette bulunmak üzere yabancı ülkelerde kurulan bankalar teşkil etmektedir. Merkezi Viyana'da olan Avusturya - Osmanlı Bankası (1870) ile Avusturya Türk Bankası (1871), Alman-Filistin Bankası (1899), merkezi Londra'da bulunan Britisch Oriental Bank (1902) ve Merkezi Atina'da olan Şark Bankası (1904) bu tür bankalara örnektir. Bu bankalar adeta bir etki alanı tesbit etmişler ve siyasi imkânlarını hesaplayarak çeşitli şubeler açmak yoluna gitmişlerdir. Şark Bankasının şubelerini Trabzon, Samsun, İstanbul, İzmir ve Mersin'de, Anglo Palestine Company'nin Beyrut, Hayfa ve Kudüs'te, Alman-Filistin Bankası'nın Şam, Beyrut ve Trablus'ta şube açmaları bunu gösterir. Özellikle 1875 ve 1882 den sonra yabancı bankaların Türkiye'ye ilgileri artmış ve bunlar şube açarak faaliyet modelini, Türkiye'de Türklerle ortak banka kurmaya tercih etmişlerdir. Bu eğilim 20. yüzyılda da devam etmiştir⁴.

Türk hukukunda «yabancı banka» denilince anlaşılması gereken bu ikinci gruptur ve Cumhuriyet döneminde çıkan bankalar kanunları anılan bankaları yabancı bankaların Türkiye şubeleri olarak adlandırmakta ve bankalar kanunlarının uygulanması açısından; Türkiye'de kurulan veya kurulacak bankalarla yabancı bankaların Türkiye'de mevcut veya açılacak şubelerini tam anlamı ile eşit mütalâa etmektedirler.

2. Millî Banka

Sistemimiz içinde «yabancı banka»nın yerini ve anlamını tesbit ettikten sonra, kavramın daha belirgin bir hale gelmesi ve sınırları-

3) İŞIKSAL, Türkiye'de ilk Bankacılık Hareketi ve Osmanlı Bankasının Kurulması, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Temmuz 1968, s. 72 vd.; KUYUCAK, 154.

4) KUYUCAK, 159 vd. Bu gelişme 1330 tarihli Muvakkat Kanununun 15. maddesinde açıklayabilmektedir. Anılan hüküm, esas muamelelerini Memaliki Osmaniye'de icra eden ecnebi anonim ve sermayesi eshama münkasem şirketler işbu kanunun meriyet tarihinden itibaren üç ay zarfında Osmanlı Şirketine dönüşecekler ve aksi halde idarehaneleri sed'olunacaktır, demektedir. Hükmün, kendi ülkesinde yani yabancı ülkede hiç faaliyeti olmayıp, bütün işlemlerini Türkiye'de yoğunlaştıran ve esasen bunun için kurulmuş bulunan idare merkezi Osmanlı ülkesi dışında olduğu için Osmanlı kanunlarından kaçan şirketleri ve bu arada bankaları hedef aldığı şüphesizdir.

nın kesinlikle ortaya konulabilmesi için «millî banka» deyiminin de açıklaması yapılmalıdır.

Bugün yürürlükte bulunan Bankalar Kanunu'nun 3. maddesinin 3. bendinde; a) Türk kanunlarına göre kurulan, b) sermayesi Türk parası olarak konulan ve sermayesinin çoğunluğu ile yönetim ve denetimi Türklere ait olan banka şeklinde tanımlanan «millî banka» kavramı Cumhuriyetin ilk yıllarından beri banka ile ilgili kanunlarda yer almıştır. Şöyle ki, 1930 tarihli ve 1715 sayılı eski Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu'nun 29. maddesinde millî olan ve olmayan banka ayrımı yapılmış ve Bankanın sermayesini teşkil eden (B) sınıfı hisseler millî, (C) sınıfı hisseler ise millî olmayan bankalarla imtiyazlı şirketlere tahsis edilmişti. Önce 1930 tarihli ve 2243 sayılı Mevduatı Koruma Kanununda, daha sonra da 1937 tarihli ve 2999 sayılı Bankalar Kanununda millî banka, bugünkü Bankalar Kanununda olduğu gibi tanımlanmıştı (m. 44/son).

Kanunkoyucunun bu ayrımı yapmasının sebebi şu idi: Osmanlı İmparatorluğu döneminde, anonim veya komandit şirket şeklinde kurulan bankalardan bir çoğunda yabancılar sermayenin büyük çoğunluğuna sahip bulunuyor. Türkler, ancak göstermelik bir iştirak ile adeta adlarını sergiliyorlardı. Bu bankalar «Osmanlı» tâbiyetindeydi ancak içerdikleri yabancı unsurlar nedeniyle millî de sayılamayacak durumdaydılar. Oysa, Devlet 21.2.1916 tarihli İtîbarı Millî Bankası Kanunu'ndan itibaren, Türk sermayesi ile kurulan, sermayesinin çoğunluğu, yönetim ve denetimi Türklere ait olan bankaları korumak düşüncesini eyleme dönüştürmüş ve İmparatorlukta bir çok mahalli Türk Bankası faaliyete geçmişti. Devlet bu bankaları, Osmanlı olan ancak yabancı unsur içeren bankalarla aynı kategoriye koymak istemiyor, açıkça bir ayrıcalık yaratmak ihtiyacını duyuyordu. Diğer taraftan yabancı unsurlu bankayı «Osmanlı» tabiiyetinde saymamakta doğru bir çözüm olamazdı. Çünkü, bu halde söz konusu bankaları kendi kanunlarının hakiyetini altında tutamazdı. O dönemin yabancı etkilere açık özellikler taşıması yabancı bankaların «Osmanlı» tabiiyetinde kalmalarını gerektiren önemli bir sebepti⁵.

İşte milli olan ve olmayan banka ayrımı bu amaçlara en uygun düşen çözümleri veriyordu. Bir taraftan yabancı unsurlu bankalar tabiiyetimiz altında tutuluyor diğer taraftan da —bankalar kanunları dışında— çeşitli kanun, yönetmelik ve diğer düzenlemelerle milli bankalar özendiriliyor ve korunuyordu.

Bu açıklamalar «millî»liğin bir tabiiyet değil bir nitelik olduğunu ortaya koyar.

Bugün ayırımın pratik önemi pek kalmamıştır. Gerçekten ayırım sadece iki noktada etkisini gösterir. Bunlardan birincisi, millî olmayan bankaların bugün bile Merkez Bankasının (C) sınıfı hisse senetlerini satın alabilmeleri ve bu sınıfı teşkil eden hisse senetlerinin adedinin 15.000 ile sınırlandırılmış olması (MerBK. 8) ve millî olmayan bankaların başka sınıfa ait hisse senetlerini iktisap edememeleri (MerBK. 9), ikincisi ise karşı işlem uygulamasının münhasıran, millî bankalar için yapılması, yani Devletin millî olmayan bankaları karşı işlem ile korunmamasıdır (Bank. 6.2).

II. Uygulanacak Hükümler

Yabancı bankaların Türkiye şubelerine Merkez Bankası Kanunu, Bankalar Kanunu, Türk Parası Kıymeti Koruma Kanunu ve buna ilişkin 30 sayılı Karar ve tebliğleri ile kısmen de olsa 1330 tarihli ve 49 sayılı Muvakkat Kanun ile 1331 tarihli zeyilleri uygulanır. Ancak 7129 sayılı eski Bankalar Kanununun 83b maddesi hükmü, Muvakkat Kanunun bu kanuna aykırı hükümlerini meriyetten kaldırmıştır. Anılan kanunun yürürlükten kalkan maddeleri, numara ve fıkra belirtilerek gösterilmedikleri için hangi hükümlerin yürürlükten kalktığı ve «meriyetten kalkma» deyiminin doğru olup olmadığı sorunu ortaya çıkar. Kanaatimce sorun şöyle çözülebilir:

1. Eski Bankalar Kanunu'nun 83. maddesinin (b) bendi, Muvakkat Kanunun Bankalar Kanunu'na aykırı hükümlerini yürürlükten kaldırmamıştır. İfade edilmek istenen, Muvakkat Kanunun Bankalar Kanununa muhalif hükümlerinin, yabancı bankaların Türkiye şubelerine uygulanmayacağıdır, yoksa Muvakkat Kanun, bankalar dışındaki işletme ve ortaklıklar açısından geçerliliğini sürdürmektedir.

2. Yabancı banka şubelerine uygulanmayacak hükümlerin tesbitinde şu yöntemle başvurulabilir: Muvakkat Kanun, yabancı işletme ve ortaklıkların Türkiye şubelerinin açılış ve faaliyetlerine ilişkin yetkileri ve görevleri «Ticaret Nezaretine» vermiştir. Oysa, aynı yetkiler, yabancı bankaların Türkiye şubeleri ile ilgili olarak —eskiden Maliye Bakanlığına— Bankalar Kanunu ile de Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığına aittir. Öyle ise, Muvakkat Kanunda Ticaret Nezaretine verilmiş görevleri düzenleyen hükümler yerine Bankalar Kanununun hükümleri uygulanacaktır.

5) Gündüz ÖKÇÜN, 1909-1930 yılları arasında Anonim Şirket Olarak Kurulan Bankalar, Türkiye İktisat Tarihi Semineri, Ankara 1973, s. 409-475.

3. Muvakkat Kanununun geniş yetkilere sahip, aktif ve pasif dava ehliyetini haiz umumî vekile ilişkin 1. maddesi ise, Bankalar Kanununda buna aykırı bir hüküm bulunmadığı için, varlığını sürdürür. Çünkü Bankalar Kanununun 22.2. maddesinde zorunlu bir organ olarak öngörülmüş bulunan merkez müdürü sadece ismen belirtilmiş, fakat yetki ve nitelikleri gösterilmemiştir. Bu hususlar ise Muvakkat Kanunu'nun 1. maddesinde yer almakta böylelikle iki madde birbirini tamamlamaktadır. Başka bir deyişle, Muvakkat Kanununun 1. maddesinde yer alan umumi vekil yabancı bankaların Türkiye şubeleri için varlığını devam ettirir. Şöyle ki, merkez müdürün umumi vekilde aranan yetkileri haiz olması şarttır.

III. Nitelik

Ticaret hukukunda genel kabul gören tanıma göre şube, belli bir yörede, ana işletmenin konusunda bağımsız olarak faaliyet gösteren, ancak hukuken ana işletmeye bağlı ve onun bir parçasını oluşturan ve tüzel kişiliği bulunmayan bir birliktir. Şubenin bağımsızlığı sadece kendisine bırakılan yörede ve ekonomik anlamda faaliyet gösterme, yani, konu içine giren olağan işlemleri yapabilme açısındandır. Yoksa şube her yönden merkez işletmeye bağlıdır. Şubenin bağımsız muhasebe tutması, hesaplarda açıklığı sağlamak içindir, yoksa her şubenin, ana işletmeye bağlılığı dolayısıyla, gayrimenkul edinmesi, başka işletme ve ortaklıklara iştirak etmesi mümkün değildir; gayrimenkuller ve iştirakler «işletme»nin aktifindedir.

Yabancı bankaların Türkiye şubeleri, Türk işletmelerin yurtiçi şubelerine nazaran farklılıklar gösterir ve bu farklılıklar sebebiyle, yabancı banka şubesi veya şubeleri Türkiye'de hukukî açıdan da bağımsız bir «birlik» olarak işlem görür ve Bankalar Kanunu bu şubelere aynen uygulanır. Özellikleri şöyle sıralayabiliriz.

Yabancı şube tek şube olabileceği gibi merkez şube diye adlandırılan bir şube etrafında yeralan bir şubeler topluluğu da teşkil edebilir (Bank. 10).

Yabancı bankanın Türkiye şubesinin veya şubeler topluluğunun kendisine özgü, şubeyi hak sahibi yapan ve borçlandırılan organları vardır. Bunlar merkez müdür ve müdürler kuruludur (Bank. 21. 2). Merkez müdür, diğer bankalardaki genel müdürün eşitidir. Müdürler kurulu ise yönetim kurulu ve kredi komitesi görevlerini ifa eder (Bank. 21. 2; 23. 3).

Yabancı bankanın Türkiye şubesinin veya şubeler topluluğunun muhasebesi, bilançosu ve kâr-zarar hesabı, Türkiye açısından tamamen

bağımsızdır; anılan tablolar bunların Türkiye'ye ayırdıkları sermaye ile Türkiye'deki işlemlerini gösterir (BanK. 51. 3). Bilançolar ile kâr-zarar hesapları Türkiye'deki yönetim merkezleri tarafından düzenlenir, müdürler kurulunca imzalanır ve merkezlerinin son bilanço ve kâr-zarar cetvelleriyle birlikte ilgili mercilere (BanK. 54. 1), tevdi ve ilân olunur (BanK. 54. 2 ve 1). Söz konusu şubelerin Türkiye açısından bağımsız bilanço ve kâr-zarar hesabına sahip bulunmaları, Türkiye'deki aktiflerin Türkiye açısından şubeye veya şubeler topluluğuna ait olması, gayrimenkullerin, iştiraklerin adlarına tecil edilmesi anlamını taşır. Yabancı bankanın Türkiye'de bir çok şubesinin bulunması halinde de bir bilançosu ve kâr-zarar hesabı vardır.

Şubenin sermayesi veya özkaynağı Türkiye açısından aynen bir banka anonim ortaklığının sermayesi ve özvarlığı gibi mütalâa edilir. (BanK. 51.3). Şöyle ki, kredi (BanK. 38), iştiraklere kaynak ve kredi tahsisi (BanK. 39, 47), gayrimenkul işlemleri sınırlarının belirlenmesinde (BanK. 50) ve asgari özkaynağın (BanK. 3), safi kârın tesbitinde, yedek akçelerin ve munzam zararlar karşılığının ayrılmasında (BanK. 32) bu büyüklükler esas alınır. Danıştay yabancı bankaların Türkiye şubelerinin TK. 466 uyarınca kanunî yedek akçe ayırmaları gereğini içtihat etmiştir⁶. Zaten bu ayırım BanK. 2, 1 ve 32 nin ortaya koyduğu bir zorunluluktur. Yabancı bankaların Türkiye şubelerine tahsis ettikleri sermayenin bağımsız karakteri BanK. 75. 2 hükmünden de anlaşılacaktır. Şöyle ki, bu sermaye, Müsteşarlığın izni olmadan yabancı ülkelerde plasman, tevdiat veya sair surette kullanılamayacağı gibi, yabancı borsalarda kote edilmiş menkul değerlerin alınamaz veya bunlara ilişkin kredilere de tahsis edilemez.

Sayılan bu özelliklerden çıkan sonuç şudur: Yabancı bankaların Türkiye şubeleri, adeta bir tüzel kişi gibi mütalâa edilen ve işlem gören, kendine özgü malvarlığı bulunan, bankacılık işlemlerinde bu malvarlığı esas alınan, ancak, sorumluluğu bu malvarlığı ile sınırlı olmayan, esas işletmenin iflasında onun masasına tâbi, iflas dışında Türkiye'de merkez işletmeden bağımsız bir işletmedir.

6) 4. Daire, 31.12.1969, E. 68/3648, K. 69/7036; 9.12.1970, E. 68/4780, K. 70/594; 24.6.1970, E. 68/3537, 70/3764; 3.4.1971, E. 71/501, K. 71/1255; 28.6.1972, E. 70/8375, K. 72/4488 (Bu kararların metinleri için bk. : Recep TURGAY, Gelir Vergisi, C. 11, İstanbul 1976, N. 1907, 1919, 1931, 1939). Buna karşılık Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanları Kurulu Danışma Komisyonu aksi görüşü karara bağlamıştır. (Yayın Sıra No. 179, Genel Sıra No. 216/4, 12.8.1974). Ayrıca bk. : Ünal TEKİNALP, Anonim Ortaklığın Bilançosu ve Yedek Akçeleri, 2. Bası, İstanbul 1979, s. 290/91.

IV. Kuruluş

Yabancı bir banka şu aşamalardan geçerek Türkiye'de —serbest bölgeler dahil (BanK. 74)— şube/şubeler açabilir.

1. **Müsteşarlığa Başvuru** : Türkiye'de şube açmak isteyen yabancı bankaların Müsteşarlığa başvurmaları gerekir (BanK. 8.1). Müsteşarlık izin istemini uygun gördüğü takdirde başvuru dilekçesini ekleri ile birlikte Sanayi ve Ticaret Bakanlığına gönderir, bu Bakanlığın ve Yabancı Sermaye Başkanlığının uygun görüşleri alınarak, izin verilmesi için Müsteşarlıkça Bakanlar Kurulu'na öneride bulunulur (BanK. 8.1,2).

a) İznin Uygun Görülebilmesi İçin Varlığı Zorunlu Olan Şartlar :

a 1) **Tür Zorunluğu** : Türkiye'de şube açarak faaliyet gösterecek olan yabancı bankaların uyrukluğunu taşıdıkları ülke kanunlarına göre anonim ortaklık veya eşiti bir statüye sahip bulunmaları gerekir (BanK. 6. 1 a). Bu hüküm nedeni ile bazı kara Avrupası ülkelerinde başarılı örnekleri görülen ve kooperatif olarak çalışan bankaların (Raiffeisen gibi) Türkiye'de şube açmaları mümkün değildir. Sermayesinin tamamı devlete ait bulunan yabancı bankalar tür zorunluluğundan istisna edilmiştir (BanK. 6. 1 a).

a 2) **Türkiye'ye Ayrılmış Ödenmiş Asgari Sermaye** : Asgari ödenmiş sermaye Para ve Kredi Yüksek Kurulunun bir kararına göre, merkez şube için asgari sermaye 10 milyon, şubeler için 5'er milyon Amerikan dolarıdır; beş şubeden fazlasına izin verilmemektedir.

a 3) **Yabancı Bankanın Ana (Esas) Sözleşmesinin Bankalar Kanunu'na Aykırı Hükümler Taşımaması Gereği** : Türkiye'de şube açarak faaliyette bulunacak yabancı bankanın esas sözleşmesi Bankalar Kanununa aykırı hükümler taşımamalıdır (BanK. 6. 1 b). Bu hüküm yeteri kadar açık değildir. Çünkü, yabancı bankanın ana sözleşmesi, kendi kanununa uygun hükümler içerirken, Bankalar Kanunu'na aykırı hükümlere zorunlu olarak yer verebilir. Meselâ Türk anonim ortaklıklar ve banka hukukuna göre, genel kurul tarafından seçilen denetçiler zorunlu bir organ iken birçok ülke, bünyeye dahil, denetçileri sistemlerinden çıkarmışlardır. Bu durumda Bankalar Kanunu'na aykırılıktan sözedilebilecek mi? Örnekte olduğu gibi yönetim organının yapısı, üye sayısı, pay sahiplerinin hakları gibi konularda sistem farklılıkları olabilir. Bunların Bankalar Kanununun 6. maddesinin 1 e hükmü anlamında aykırılık şeklinde nitelendirilmeleri büyük güçlüklerle sebep olabilir. Onun için, aykırılığı Türk banka hukukunun temel ilkelerine aykırılık tarzında anlamak ve anonim ortaklığın yapısındaki farkları aykırılık kapsamında düşünmemek doğru olur.

a 4) **Yabancı Bankanın Mevduat Kabulünden veya Bankacılık İşlemleri ile Uğraşmaktan Menedilmemiş olması** : Yabancı Bankanın kurulduğu veya faaliyetde bulunduğu ülkelerde mevzuata aykırı hareketlerinden dolayı mevduat kabulünden veya bankacılık işlemleri ile uğraşmaktan menedilmemiş olması zorunludur (BanK. 6. 1 d).

a 5) **Türk Olmaları ve Türkiye'de İkamet Etmeleri Gerekli Yöneticiler** : Yabancı şubenin yönetim merkezi müdürü ile şube müdürlerinin veya bunların yardımcılarının Türkiye'de mukim veya TC. vatan-daşı olmaları şarttır. (BanK. 6. e). Kanun elastiki bir ifade kullanmış ve yabancıların da yönetici olmalarına imkân sağlamıştır. Ancak müdür yabancı ise yardımcısının Türk olması gerekecek, müdür Türk ise, yardımcı yabancı tabiiyeti taşıyabilecektir. Ancak 1330 tarihli Kanununun 1. maddesine göre bu maddede anılan yetkileri haiz «muhakimde hazır bulunmaya mezun ve murahhas bir vekilin» varlığı şarttır.

a 6) **Diğer Şart ve Belgeler** : Türkiye'de şube açmak üzere başvuran bankanın Bakanlar Kurulu'nun gerekli gördüğü diğer şartları yerine getirmesi ve belgeleri Bakanlar Kuruluna sunması şarttır.

b) **Gerekli Belgeler** :

Yabancı banka izin dilekçesinde: (1) esas sözleşmesini (2) Türkiye'de şube açmasının nedenlerini açıklayan bir raporu ve (3) bankanın son beş yıla ait bilançolarını kâr-zarar hesabı cetvellerini, Müsteşarlıkça istenecek diğer bilgi ve belgeleri eklemelidir (BanK. 7.2). Bk. 7.1. b-d).

2. **Bakanlar Kurulunun İzni** : Bakanlar Kurulu kendisine sunulan belgelerle izin istemini inceler olumcu sonuca varırsa izni verir. İzin Resmi Gazetede yayınlanır; özel şartlar öngörüldüğü takdirde bunlar da kararda gösterilir (BanK. 8.3).

Bakanlar Kurulu, şubenin hangi şartlar çerçevesinde açılacağını göstermekte, ayrıca şube için getirilecek sermayeye 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununun uygulanacağını belirtmektedir.

3. **Ticaret Siciline Tescil** : Tescil, şubenin bulunduğu yer ticaret sicilinde yapılır. 7129 sayılı eski Bankalar Kanunu'nun 83. maddesinin (b) bendi 1330 tarih ve 49 sayılı Muvakkat Kanun ile 10 Ağustos 1331 tarihli zeylinin Bankalar Kanunu'na aykırı hükümlerini yürürlükten kaldırdığından yabancı bankanın tescilden önce Sanayi ve Ticaret Bakanlığına başvurmasına ve tescilden itibaren sermaye getirmesine gerek yoktur⁷.

7) T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının 14.4.1981 tarihli ve YSD 10/30-157/250 sayılı yazısı.

Sermaye faaliyet izni için başvuru sırasında yatırılır. (1) Bakanlar Kurulunun iznini içeren Resmi Gazete (2 adet), (2) Şube açılış kararı (2 adet), (3) genel vekilin 1330 tarih 49 sayılı Muvakkat Kanuna göre düzenlenmiş vekâletnamesi (2 adet), (4) imza beyannamesi (2 adet), (5) yabancıların ikamet tezkereleri (2 şer adet) ve (6) ticari durum tasdiknamesi ve somut olayın özelliklerine göre gerekli olan diğer belgelerle ticaret sicili memurluğuna başvurularak şube tescil ettirilir.

4. Faaliyete Geçme : Aynen Türkiye'de kurulan bankalarda olduğu gibi yabancı bankaların Türkiye şubelerinde de Bankalar Kanunu, şubenin açılması ile faaliyete geçmesi aşamalarını birbirinden ayırma ve şubenin tescilinden sonra, mevduat kabul edebilmek ve bankacılık işlemleri yapabilmek için ayrıca başvuruda bulunulmasını hüküm altına almıştır. Faaliyet izni almak için Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığına başvurulur ve dilekçeye, içeriği Bankalar Kanunu'nun 10.3. maddesi hükmünde öngörülmüş bulunan bir beyanname eklenir. Müsteşarlık ilgililerin Bankalar Kanunundaki şartları yerine getirip getirmediğini, bankacılık işlemlerine veya mevduat kabulüne başlamak üzere kanunun gerekli kıldığı nitelikleri taşıyıp taşımadıklarını inceledikten ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığının görüşünü de aldıktan sonra durumları uygun bulunanlara beyannamenin verildiği tarihten itibaren en geç iki ay içinde bankacılık işlemlerine veya mevduat kabulüne başlamak üzere izin verir. Türkiye'de şube açmak suretiyle faaliyette bulunan yabancı bankalar ikinci şubelerini açtıkları tarihten itibaren bir ay içinde Müsteşarlığa beyanname vererek şubelerinden birini diğer şubeleri temsile yetkili ve sorumlu yönetim merkezi olarak göstermelidir (BanK. 10.2). İnceleme olumlu sonuç vermemişse şube açma izni iptal edilir (BanK. 10.11).

5. Faaliyet İzninin Kaldırılması ve İptali : Bankalar Kanununa göre faaliyet izni almış bulunan bir şubenin bankacılık işlemleri yapmasında veya mevduat kabul etmesinde sonradan sakınca görülmesi halinde, Merkez Bankasının görüşü alınarak Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakanlığın önerisi üzerine Bakanlar Kurulu, bankacılık işlemleri yapma veya mevduat kabul etme iznini geçici veya sürekli olarak, kısmen veya tamamen veya bazı şubeleri kapsayacak şekilde kaldırabilir (BanK. 12). Sakınca ortadan kalkınca yetki aynı usule göre Bakanlar Kurulunca verilir (BanK. 12).

Bankacılık işlemi yapma ve/veya mevduat kabul yetkisinin kaldırılması şube açılma izninin iptalinden farklıdır. İznin iptalinde işlem doğrudan şubeye yöneliktir. İznin iptal edilebilmesi için, şube açma izninin verilmesine rağmen, Bakanlar Kurulu kararının yayımından iti-

baren bir yıl içinde faaliyete geçilmemiş veya herhangi bir şekilde faaliyete sürekli olarak en az bir yıl süre ile ara verilmiş veya kuruluş kararnamesindeki şartların yerine getirilmemiş olması lâzımdır (Bank. 9).

IV. ORGANLAR

Yabancı bankanın Türkiye şubesinin veya şubelerinin kanuni organları merkez müdürü, müdürler kurulu ve kredi komitesidir. Ancak, müdürler kurulu aynı zamanda kredi komitesi görevini ifa ettiği için organlar hukuken üç, fiilen ikidir.

1. **Merkez Müdürü** : Bankalar Kanunu'nun 22.2. maddesine göre, Muvakkat Kanununun 1. maddesindeki yetkileri halz ve bu yetkileri bir vekâletnamede belirtilmiş bulunan, aktif ve pasif dava ehliyetine sahip kişi merkez müdürüdür. Bu müdür uygulamada genel müdür olarak anılmaktadır. Yabancı bankanın Türkiye şubesi veya Bankalar Kanunu'nun 24. maddesi merkez müdüre de uygulanır.

2. Müdürler Kurulu :

a) **Teşekkülü** : Müdürler kurulu banka anonim kurulunun yerini tutar ve onun yetki ve görevlerini haizdir. Ayrıca 23.2. madde hükmüne göre kredi komitesi görevini de ifa eder.

Müdürler kurulu üç üyeden oluşur. Merkez müdürü üç üyeden biri olup müdürler kurulunun tabîi üyesidir. Diğer iki üyeyi yabancı banka tayin eder. Kanun, müdürler kurulu üyelerinin uyrukluğu hakkında herhangi bir hükme yer vermemiştir. Bu sebeple müdürler kurulu üyelerinin yabancı olmalarına bir engel yoktur. Bankalar Kanununun 6.1 e hükmü merkez müdürü ile şube müdürleri hakkındadır.

b) **Tevdi Zorunluğu** : Müdürler kurulu başkan ve üyeleri Türkiye'ye ayrılan ve fiilen ödenen sermaye miktarı üzerinden hesaplanan meblağı nakden veya Devlet tahvili olarak teminat teşkil edecek şekilde tevdi etmek zorundadırlar (Bank. 22.2).

c) **Diğer Yükümler ve Uygulanacak Hükümler** : Yemin ve mal beyanı yükümüne müdürler komitesi üyeleri de tâbîdir. Ayrıca banka yönetim kurullarına ilişkin hükümler müdürler kuruluna da uygulanır.

V. SERMAYE ARTIRIMI

Yabancı bankaların Türkiye şubelerine tahsis ettiği sermayenin artırılması iznini vermeğe Bakanlar Kurulu yetkilidir (Bank. 8). Ancak Bakanlar Kurulu kararname ile Müsteşarlığı yetkili kılabilir.